

ספרות

ענת יין פז

למורס בכיתות המשך לעולי אתיופיה

גיליון 1 • אב תשנ"ג • אוגוסט 1993

עורך: עידו בסוק
מערכת: ד"ר מאיר פרץ, לילך דולברג, יונה כהן, שרת מיזל, סילווייה ברנדייס, חיימה פלג, יפה קסלר, חנה שניידר, מינה ענברי

בקודת מוצא

בשערייך, ציון

הנושא שבחרנו בו הפעם – מושגים בתולדות הציונות כניסיון להקנות מושגים היסטוריים בכלל – הוא נושא 'כבד', והלבטים לגבי העלאתו רבים. עם זאת, אין לנו ספק שחשוב שהמורים, במיוחד בכיתות המתקדמות יותר, ינסו להביא את הנושא לכיתה, וזאת הן מנימוקים הקשורים בטיפוח החשיבה והן מנימוקים הקשורים בהקניית דעת על החברה הישראלית.

מנימוקים שבטיפוח החשיבה – משום שהעיסוק בהיסטוריה של עמנו, ולו בהיסטוריה של העת החדשה בלבד, מאפשר להיחלץ מן המידי ומן הנראה לעין (החיים במדינה כיום), ולחרוג לשאלות לגבי דרך היווצרותו של אותו 'מיד', של ההווה שהעולים נתקלים בו. העיסוק ב'יישוב' העברי שלפני קום המדינה ובדרך הנהלתו, אף הוא עשוי לתרום להגמשת החשיבה אצל מי שרגילים בקיומה של מסגרת מדינית בעלת 'שם' ברור וגוף שלטוני בעל אמצעי שלטון וכפייה מוגדרים. (ואכן סקרנותם ופליאתם של רבים מתלמידינו מתעוררות כאשר מספרים להם שלפני 45 שנה, לא הייתה כאן 'מדינה', אבל חיו כאן יהודים ציונים שהיו מאורגנים ואף הקימו ממשלה בדרך, צבא וכו').

מנימוקים שבהכרת החברה הישראלית – משום שהעיסוק בהיסטוריה 'לאורך' הוא בעצם גם עיסוק במציאות הקיימת 'לרוחב'. העולים מאתיופיה נתקלים בבואם לארץ בחברה מיוחדת כשלעצמה, המעניקה להם

ריכוז

מושגים בציונות

הקניית רקע כללי

אמור בהקדמה, איננו חושבים שצריך לספר לעולים או ללמד אותם על כל העלויות לא"י ולמדינת ישראל, אלא רק להתרכז בתופעות המשמעותיות ביותר, ולהדגיש את המניעים השונים לעלייה. לפתוח את העיסוק בנושא בהקניה של מושגים (שגם הם מבהירים את ריבוי המשמעויות של הרעיון הציוני) כגון גולה, גלות, עולה, עלייה, ציון, ציונות, סיבות (לעלייה), התיישבות, קיבוץ גלויות. להבהרת מקורו של המושג ציון, אפשר לשרטט על הלוח מעין ציור המראה את ריבוי המובנים של המלה ציון כבר במקורות:

יחס מיוחד: חברה שהתרבה מעלויות שונות שהגיעו לארץ בתקופות שונות, מארצות שונות ומטעמים שונים; וחברה המכירה בעלייה כערך עליון, קולטת יהודים מכל קצוות תבל – ללא הבחנה לגבי מקצועם, השכלתם, ידיעת העברית הקודמת שלהם, ומעניקה לעולים תמיכות מסוגים שונים – בלא השוואה עם חברות הקולטות 'מהגרים' סתם. הבנת ההיסטוריה של הציונית עשויה להסביר במשהו את פשר המצב הזה, המעורר מן-הסתם תמיהה אצל מי שאינו מכיר את המסד האידיאולוגי שעליו נבנתה מדינת ישראל.

כדי להגיע עם העולים-הלומדים אל העיקר, וכדי לטפח את הבנת ריבוי הדעות, אורחות החיים וכו' בחברה הישראלית, העמדנו במרכז החוברת את העיסוק במניעים לעלייה לארץ – בין בהארה היסטורית (עלויות לארץ בעלות דגש חילוני מודרני, עלויות בעלות דגש דתי, עלויות שבעקבות רדיפות וכו') ובין בהארה מושגית גרידא ('עולה' מול 'מהגר').

אחר-כך, כהקדמה לתיאור המניעים השונים לעלייה לארץ, אפשר לדבר על המושג ציונות כפי שהתגבש על ידי הרצל (ציון כבית היהודים הנרדפים, ציונות כמבטאת הכרה בכך שליהודים, הסובלים משנאת העמים, לא יהיה פתרון בקרב עמי אירופה, אלא במדינה ובישטח משלהם).

כדברי הקדמה כלליים לנושא, המורה יכול לשוחח עם התלמידים בדרך זו: לפני קרוב ל-120 שנה, יהודים התחילו לחזור מהגולה לארץ ישראל, ואחר-כך למדינת ישראל. לחזרה הזאת קוראים 'עלייה'.

כשהעלייה התחילה, לא היו בארץ הרבה יהודים. היום, יש בישראל יותר מ-4 מיליון יהודים. המספר הזה הוא תוצאה של עלייה גדולה מאוד של מיליוני יהודים. איך באו לישראל כלי-כך הרבה יהודים, מהרבה ארצות בעולם?

קודם כל צריך לשאול: מדוע, ואיך קרה, שאחרי אלפיים שנה בגולה, יהודים, במספרים גדולים, החליטו לעלות לא"י? בתשובה לשאלה הזאת, צריך להזכיר שבתקופה הזאת, לפני 110-120 שנה, הייתה הגירה (מעבר מארץ לארץ) גדולה של יהודים, לא רק לארץ ישראל.

רוב היהודים שחיו באירופה המזרחית והמרכזית, במיוחד היהודים שחיו ברוסיה ביתחום המושב, רצו או לעבור לארצות אחרות, בעיקר לאמריקה, שם היה יותר חופש לאנשים. רק מעט יהודים באו בהתחלה לא"י, אבל אחרי זמן, לפני 70 שנה, ארצות הברית וגם ארצות אחרות באמריקה לא רצו יותר לתת ליהודים להיכנס אליהן. הרבה יהודים, שרצו לעזוב את הארצות שלהם, באו אז לא"י.

מה הסיבה שהרבה יהודים, שעזבו את ארצותיהם, לא באו לא"י, או שבאו אליה רק כשלא הייתה ברירה, ורק חלק מן העולים באו כי באמת רצו בכך? האם זה משום שהיהודים לא אהבו את א"י? התשובה לכך היא שבאמת הרבה מאוד יהודים אהבו את הארץ וחלמו עליה, אבל היו סיבות שונות שבגללן הם לא באו לארץ או לא חשבו לבוא אליה. הסיבות היו דתיות: היו יהודים שהאמינו שצריך לבוא לארץ רק כשיגיע המשיח ויוביל את כל היהודים אחריו, או לכלליות: הרבה יהודים, בייחוד בעלי משפחות, לא האמינו שאפשר לבוא לא"י, לגור ולהתפרנס בה, כי היא הייתה אז ארץ ענייה ולא מפותחת.

גם כשהארץ הייתה יותר מפותחת, היו בה הרבה בעיות: בעיה של ביטחון – הערבים שלא אהבו את היהודים וניסו לפגוע בהם או לגרש אותם; בעיה של אקלים – חום

רב, אין מספיק גשם. בגלל זה, הרבה יהודים, גם יהודים ציונים (שרוצים לגור בציון), חשבו שאי-אפשר לבוא לארץ, והלכו מ'גולה' אחת לגולה אחרת.

ליהודים המעטים, שהחליטו דווקא לעלות לא"י, או קוראים חלוצים (כמו 'ראשונים'). הם העדיפו (-רצו יותר) את א"י. היה להם באמת קשה מאוד. הרבה מהם מתו, והיו גם כאלה שלא יכלו להתרגל לארץ וחזרו לגולה. אבל החלוצים באמת בנו את הארץ.

החלוצים לא היו רבים, אולי כמה עשרות אלפים. רוב האנשים שבאו לארץ היו פליטים; הם באו כי לא הייתה להם ברירה. גם אנשים שבאו כפליטים עשו דברים חשובים בארץ: הלכו להתיישבות, לצבא. כך נוצר מקלט לעם היהודי בארץ.

המורה יכול גם להרחיב קצת ולספר על העלויות היממוספרות - הראשונה, השנייה, השלישית, הרביעית והחמישית - ולאפיין אותן בקצרה.

המניעים לעלייה לארץ

ניתן להבחין בין גורמים שדחו את היהודים מארצותיהם לבין גורמים שמשכו את היהודים לא"י (כמובן, שלעיתים הגורמים השתלבו אלה באלה, או שהגורם הדוחה היה בסיס לגורם המושך). בין הגורמים הדוחים בארצות המוצא של העולים אפשר להזכיר:

- 1) אנטישמיות על רקע גזעי או דתי (רדיפות, קיפוח יהודים);
 - 2) מצוקה כלכלית (כתוצאה של אנטישמיות או כתוצאה של מצוקה כללית בארץ המוצא);
 - 3) חשש מהתערערות השלטון ואף חשש משואה אקולוגית או שואת טבע.
- בין הגורמים המושכים אפשר להזכיר:
- 1) מניעים דתיים (געגועים לציון);
 - 2) אידיאולוגיות חילוניות כגון הציונות המודרנית, השאיפה להקים חברה חדשה, מתוקנת, בא"י, יצירת 'היהודי החדש'. נעמד על הדרך שבה ניתן לשוחח עם התלמידים על כמה מן המניעים האלה.

הגורמים המושכים:

הדת והמסורת

אפשר להתחיל את העיסוק בנושא בכתיבה על הלוח של המשפט: 'בשנה הבאה

בירושלים' (אצל יהודי אתיופיה הייתה זהות בין ירושלים לא"י), ולשאול: מי אמר את זה? מתי אמרו את זה? מתי יהודי אתיופיה היו מזכירים את ירושלים? (תפילה, ברכת המזון, אירועים חגיגיים). המורה יכול להוסיף עוד כמה פסוקים הממחישים את געגועי היהודים בגולה לציון. אפשר לשאול עוד: באלו דרכים נוספות היהודים ביטאו את רצונם לא לשכוח את ירושלים? (אבל ט' באב, שבירת הכוס בחתונה ומנהגים אחרים הקשורים באבל על החורבן. אפשר להשוות בין מנהגים של קהילות ישראל השונות). המורה יסכם: המנהגים והתפילות, שעברו אצלה יהודים בגולה מדור לדור, עזרו לשמור על הקשר של עם ישראל לירושלים ולא"י. גם ההמנון של מדינת ישראל מדבר על ארצנו - ארץ ציון וירושלים.

כדוגמה נוספת ליחס לירושלים לפני שהחלה הציונות המודרנית, המורה יכול לספר על יהודים שעלו לירושלים במשך מאות שנים, מתוך רצון ללמוד בה תורה ולהיקבר בה. יהודים אלה חיו בתנאים קשים, בצפיפות ובעוני ותחת שלטון זר, אבל הם האמינו שעל ידי הישיבה בירושלים הם מקרבים את הגאולה (בוא המשיח). להדגמת עלייה בעלת אופי דתי אפשר להביא את עליות יהודי תימן, החל מן 'העלייה הראשונה' של יהדות זו, בשנה הנחשבת גם לראשיתה של הציונות החדשה (הציונות הלא פוליטית עדיין) - תרמ"ב - 1882 (יש קוראים לה גם, לפי פסוק בשיר השירים, שנת 'אעלה בתמרי' - בתמ"ר - תרמ"ב). יהודי תימן, כמו היהודים הדתיים בשאר התפוצות, האמינו שהמשיח עתיד לבוא, וכששמעו שיהודי עשיר התחיל לקנות אדמות בא"י, חשבו שזאת התחלת ימות המשיח ושצריך לעלות לארץ.

המטרות: להדגיש את הגעגועים של יהודים לארץ הקודש; לעמוד על ההבדלים בין עלייה בתקופה שלא הייתה קיימת עדיין מדינה, ובארץ היה שלטון זר (עות'מאני-תורכי, ואח"כ בריטי), לבין עלייה למדינת ישראל הריבונית; לעמוד על הקשיים הרבים שעמדו בפני העולים לפני מאה שנה ויותר. אנו מביאים כאן קטע קצר (מתוך הספר **סעי, יונה**), העוסק בעלייה הראשונה של התימנים.

אדמות ובתים לא חיכו להם. גם פרנסה לא חיכתה להם. בימים הראשונים אפילו לא האמינו ביהדותם. יהודי תימן היו משוטטים ברחובות ובשווקים, מושלכים בחוץ, ללא רחמים וללא עזרה. יהודי נשם ישראל דב פרומקין, עורך העיתון העברי **החבצלת**, יצא לעזרת יהודי תימן. הוא אסף כספים לבניין

בתים ולעזרה בפרנסה. בעזרת כספים אלה, נבנה היישוב הראשון של יהודי תימן - בכפר השילוח.

המורה יכול לציין שעליות התימנים בתקופת העלייה השנייה ואחריה היו, במידה רבה, פרי יוזמה של עולים ממזרח אירופה, אנשי תנועת העבודה, שהיו מעוניינים בעלייה של יהודי תימן (בין השאר, מתוך רצון להיעזר בהם לכיבוש העבודה מידי הפועלים הערבים). העולים מתימן, כמו גם העולים ממזרח אירופה עצמם, לא הצליחו לכבוש לגמרי את העבודה במושבות מידי הפועל הערבי, אך הם הפכו את הפועל היהודי לעובדה קבועה. מבחינה דתית, הייתה להם אכזבה מהחיים שמצאו בא"י. לאחר קום המדינה, הועלו כמעט כל יהודי תימן לארץ במבצע הנקרא 'מרבד הקסמים'.

אידיאולוגיות 'חילוניות'

במאה ה-19, התחילו הרבה יהודים לחשוב על שינוי בדרך החיים של העם: הם רצו שיותר יהודים יעסקו בעבודת האדמה (חקלאות) ויותר יהודים יהיו פועלים בתעשייה. הם האמינו שלא טוב שכליכך הרבה יהודים עוסקים במסחר, במכירה. בהתחלה הם חשבו שאפשר לעשות את השינוי בארצות שבהם היהודים גרו באירופה, אבל בשנות ה-70 וה-80 של המאה הקודמת, נעשה ברור שהיהודים לא יכולים לקוות לשינוי לטובה במצבם בארצות שבהן הם חיים (כי העמים שסביבם לא אוהבים אותם, לא רוצים לקדם אותם ולתת להם זכויות). היהודים התחילו לחשוב איך לשפר את מצבם בכוחות עצמם ובארץ משלהם. היו יהודים שחשבו שכל ארץ שאין בה הרבה אנשים ואפשר להעביר אליה יהודים רבים תהיה טובה בשביל ליצור (לעשות) בה מדינה יהודית (היו כאלה שחשבו אפילו על מדינה יהודית בתוך ארצות הברית), אבל רוב היהודים היציוניים, גם הלא-דתיים, חשבו שרק בא"י, שהיהודי היה קשור אליה ברגשותיו במשך מאות שנים, מתאימה בשביל להקים בה חברה חדשה, 'בריאה', שבמרכזה - עבודת אדמה, חיים ימיים וייגיע כפיו של האדם.

אפשר להביא לתלמידים קטע שבו מתאר בילויי את החיים בגדרה - להמחשת חייהם של אנשי עלייה ראשונה, שהקימו כמה מן המושבות הראשונות בארץ:

מספר בני חברתנו הנמצאים בגדרה תשעה, ובתשעה ימים יעבוד כל אחד יום או

יותר עבודות כלליות הנוחות עתה... יום אחד יבשל לכל החברה, ולילה ישמור בחוץ. יום אחד בשני שבועות יאפה לחם... *

המורה יכול לדבר עם תלמידיו על משמעות דיעוון העבודה, שהיה מרכזי אצל אנשי העלייה השנייה והשלישית (ובעצם, בכל העליות החלוציות), ולהראות כיצד אידיאל זה מומש בחיי היומיום שלהם בא"י (כיבוש העבודה). הנושא יכול לעניין את העולים מאתיופיה, משום שיש בו היבטים רלוואנטיים למצבם שלהם - אם כי, כמובן, צריך לעמוד איתם הן על הדומה והן על השונה בין המצב של אז למצב היום. אפשר לעמוד איתם על עניין העבודה הערבית מול העבודה העברית, אז והיום, תוך איזוור הסגר על השטחים - יתרונתיו וחסרונותיו. צריך, כמו כן, לערוך השוואה בין יחס החברה הישראלית כיום לעבודה הפיזית (הגופנית) לעומת היחס לעבודה הפיזית בעליות שלפני קום המדינה - מצד האיכרים היהודים ומצד הפועלים היהודים. ניתן גם לשמוע מן התלמידים על ניסיונם בעבודות בניין וחקלאות בארץ, וייתכן שהמורה ייווכח שניסיון זה מעורר אצלם הזדהות עם העולים בעליות הראשונות (אי-התרגלות למוג האוויר, טענות כלפיהם שאינם מיומנים, יחס דוחה הן מצד יהודים ותיקים והן מצד ערבים). אפשר לאזר, בהקשר זה, גם את עניין כיבוש השמירה. רצוי שהדיון יתמקד סביב טקסט. המורה יכול לקחת טקסטים מן הספר **רעיון והגשמה** (הוצאת האגף), ולשכתב אותם בשורות קצרות:

גולה רוב היהודים לא עבדו בעבודות כפיים. / הם לא עבדו בבניין, הם לא עבדו בתעשייה. / הם היו סוחרים, הם היו פקידים, עורכי דין ורופאים. / הרבה מהם רק למדו תורה. / אנשי העליות הראשונות אמרו: בארץ ישראל אנחנו צריכים להיות עם רגיל, / אנחנו צריכים לעבוד את האדמה בידנו... וכה הלאה.

הגורמים הדוחים:

אנטישמיות בארץ המוצא

המורה יכול לפתוח ולומר או לכתוב: בתקופות שונות הגיעו לא"י קבוצות קטנות, או גדולות יותר, של יהודים מתוך מניעים וסיבות שונות. לצורך המחשה, המורה יכול

* לקוח מתוך **תולדות עם ישראל בזרות האחרונים**, האוניברסיטה הפתוחה - תהילה תיכונית. הספר קריא ומארגן, ומומלץ לשימוש המורים.

להכין סדרה של תרשימים, ולהראות בכל פעם (עם ההתקדמות בלימוד) תרשים המדגיש מניע אחר לעלייה לארץ.

אחד הגורמים החוקים ביותר לעליית יהודים ממקומות שונים בעולם לא"י הוא - האנטישמיות. אנטישמיות פירושה שנאת יהודים. הסיבות לאנטישמיות יכולות להיות כלכליות, פוליטיות (מדיניות), דתיות או גזעניות.

סיבות כלכליות: היהודים בגולה מילאו תפקידים שונים בחיי המסחר והכלכלה או היו בעלי מקצועות חופשיים. מצב זה עורר קנאה אצל האוכלוסייה הלא-יהודית.

סיבות פוליטיות: המנהיגים בארצות השונות בגולה השתמשו ברגשות השנאה והקנאה של האוכלוסייה הלא-יהודית כנשק נגד היהודים. הם האשימו את היהודים במצב הכלכלי הקשה במדינה, בחוסר עבודה (אבטלה) ובכל משבר ובעיה שקרו במדינה. גם האשימו את היהודים שהם רוצים להשתלט על המדינה ולשלוט בכל העולם.

סיבות דתיות: המנהיגים הדתיים של היהודים: הלבוש המיוחד שלהם, המנוחה בשבת, החגים, ריבוי המצוות, האמונות - כל אלו הגבירו את השנאה של האוכלוסייה כלפי היהודים. בין השאר, העלילו עליהם עלילות-דם (האשמה שהיהודים משתמשים בדם של נוצרים לאפיית מצות בפסח).

סיבות גזעניות: גזענות - אמונה של קבוצת אנשים (עם, עדה) שקבוצת אנשים אחרת 'שווה' פחות, ומותר לקפח אותה, לגרש אותה, להרוג אותה. להדגמת שיאה הנורא של האנטישמיות, אפשר לעסוק בכיתה בשואה ובקשר בינה לבין הקמת מדינת ישראל (מתאים לכיתה מתקדמת ביותר). המורה יספר לתלמידים על אירועי השואה - כיצד התחילה בחוקים מפלים נגד היהודים בגרמניה (שלילת עבודה במינור הציבורי, שלילת הזכות למכור ללא-יהודים, שלילת לימודים במוסדות של המדינה), מאסרים ופגיעות גופניות ביהודים ובלא-יהודים שהתנגדו לחוקים המפלים - עד להחלטה להשמיד את העם היהודי בכל המקומות שהצבא הגרמני הגיע אליהם, משום שהיהודים, כדברי הנאצים, 'מסוכנים לעולם'. התוצאה: שישה מיליון יהודים (מתוכם מיליון וחצי ילדים) הושמדו בשואה. הינה קטע שאפשר להביא לכיתה (נוסח שלם יותר - בחוברת **יום השואה והגבורה**, הוצאת האגף). את הקטע אפשר להביא לכיתה לאחר שהמורה מסר לתלמידים עובדות בסיסיות על השואה. בעת הקריאה, די בהסברת מושגים הכרחיים: השעה 5 לפנות בוקר. מכל הנתנים יוצאים

אנשים. הגרמנים צועקים וברוכה ממיים על ראשי היהודים. הרחוב מלא אנשים: זקנים, נשים, ילדים וצעירים. כל אחד רוצה להיכנס פנימה בין ההמון, שלא להיות קרוב לשוטרים, לחיילים, ובעיקר לס.ס. הסאדיסטים. הגברים נושאים חבילות גדולות ילדים בוכים... עכשיו ברור: מסייעים אותנו לאושוויץ. הרכבת נוסעת על-פני שדות ויערות, אבל האנשים בפנים הקרון חושבים רק על דבר אחד: מים, מעט מים! לבסוף הצלחתי לתפוס מעט שלג מן העצים! לא, לא אשכח לעולם את הרגע הזה! בידי טיפת שלג ואני מתן לאחיי... כעבור דקות הגענו לאושוויץ.

העלייה כעיקרון וכמושג

היחס לעלייה בתקופת המדינה

הערה דיאקטית: בסעיף זה אנו מביאים כמה קטעים. את הקטעים ניתן לקרוא בכיתה, אפשר להשמיעם ברשמקול, ואפשר גם להשמיעם ברשמקול בה-בעת שהתלמידים מעיינים בקטע הכתוב לפנייהם. הכוונה היא לדון בכל שיעור ביתוכי אחד, לסיים את הטיפול ביתוכי ביחידת לימוד אחת (שעת לימוד או שעה כפולה).

עובדות על העלייה (בתקופת המדינה): מיום הקמת המדינה ב-14 למאי 1948 ועד סוף 1951, תוך שלוש שנים וחצי, עלו לארץ 700,000 עולים. צריך לזכור שעם קום המדינה היו בארץ 650,000 איש, זאת אומרת מספר האזרחים של ישראל גדל פי שניים. העולים באו מעיראק, רומניה, פולין, תימן, מרוקו, אלז'יר, טוניס, תורכיה, לוב, אירן, צ'כוסלובאקיה, הונגריה, גרמניה, אוסטריה, מצרים ועוד.

אחרי הצגת העובדות, אפשר לשאול את התלמידים: מאין באו העולים? במשך כמה זמן הם הגיעו? מה היה המיספר שלהם? אלו בעיות ייתכנו כשבאים כל-כך הרבה עולים בזמן כל-כך קצר? - יש להניח, שהם ייעזרו גם בניסיונם שלהם בנוגע לבעיות שפה, דיור, עבודה, חינוך הילדים, יחסים במשפחה.

אפשר להביא קטעים הנוגעים לעלויות שונות, וללוות את הקטעים בשאלות ממקדות. לגבי העלייה מתימן (35,000 עולים שעלו במבצע ימרבד הקסמים, 1948-1949), המורה יציג את שירו של אביהו מדינה: 'אלפיים שנות גלות ישבנו על המזוודות/ וחיכנו וחיכנו שיבוא האות/ וכשבא האות, מיהרנו לעזוב הכול, רק צרו קטן על גב נשאנו בדרכי החול/ במחנה "גאולה" (מחנה בער), שם ירדנו מן החמור/ ומשתאים

נכנסו פנימה אל בטן הציפור. והציפור פרשה כנף מעל ים והרים/ וכך הגענו ארצה על כנפי נשרים'. המורה יפנה את התלמידים לשורה 2 וישאל: למה חיכו יהודי תימן? אחיכ יפנה את התלמידים לשורה 1, וישאל: כמהזמן הם חיכו? ובאיזה אופן? אחיכ יפנה אותם לשורה 3, וישאל: איך הם עזבו? וכשאלה מסכמת: למה הם עלו לישראל? לגבי העלייה מעיראק (ימבצע עזרא ונחמיה), המורה יכול להביא את קטע הזיכרונות הבא: 'בעיראק, הורי חיו היטב. היה להם בית גדול. אבי מכר בחנות ואימי תפרה. העלייה באה על משפחתי במפתיע. כ-100,000

איש עזב את עיראק בלי לשאול שאלות, אל ארץ היהודים, אל עתיד חדש. ופה בארץ הגעתי ישר למעברה של "שער עלייה". אפשר לשאול את התלמידים: מה היה המצב הכלכלי של היהודים בעיראק? כמה עולים עלו לארץ מעיראק? למה הם עלו? לגבי העלייה מפולין, המורה יביא קטע זיכרונות זה (כשהוא יכתוב אותו על הלוח או יחלק אותו בדפים, רצוי למספר את השורות, כדי להקל את התקשורת עם התלמידים בעת השיחה על הקטע): 'איבדתי את כל משפחתי במחנות ההשמדה בפולין. נשארתי לבדי בעולם, עם תינוק קטן. חשבתי שלא יכול להיות מקום יותר גרוע בעולם מהמקום בו אני גרה, ועליתי ארצה. בארץ גרתי במעברת חיריה, ליד תל-אביב הייתי מאושרת. למרות החיים הקשים במעברה. ידעתי של יהודי יש רק מקום אחד כדי לחיות בו - והוא ארץ ישראל. השאלות: בשורה... כתוב: נשארתי לבדי בעולם. מה קרה למשפחה של הכתבת? למה היא עלתה לישראל? (הלומדים יענו ואחיכ יסמנו את המקום שבו יש תשובה לכך בטקסט).

ה'עולה' וה'מהגר'

מטרת יחידה זו להדגיש את ייחוד ישראל כמדינה קולטת עלייה, תוך השוואה לנעשה בעולם. (ויקדש לעניין שיעור או שניים). המורה יספר על תופעה הרווחת בעולם - מעבר אנשים ממדינה למדינה, בעיקר בגלל פרנסה (וגם מסיבות מדיניות). אנשים אלה נחשבים במדינות החדשות לימהגרים' ואפילו ליזרים' (תורכים בגרמניה, מקסיקנים

בארה"ב, פלשתינאים ופקיסטנים בכוויית). המורה יציג את 'תחום הידע' בצורת טבלה המבחינה בין עולה חדש למהגר.

עלייה	הגירה
1. מקורה באידיאל, לא באינטרס חומרי	1. מקורה באינטרס חומרי (של המהגר ושל המדינה הקולטת)
2. המדינה חייבת לקלוט את העולה	2. אין חובה למדינה לקלוט את המהגר
3. מיפגש בין אנשים בעלי זהות משותפת (או מעוניינים בזהות כזו)	3. מיפגש בין אנשים ללא עניין משותף (לאומי, תרבותי)

המורה יכול להביא לתלמידים משפטים שונים, ולשאול אותם אם משפטים אלה אופייניים למהגר, לעולה או למדינת הגירה/ עלייה:

- השנה אנחנו לא מקבלים יותר אנשים זרים.**
- כל אחד שמגיע - ברוך הבא.**
- אין לי ברירה: אני חייב לעבוד, לכן אני עובר לארץ הזאת.**
- סוף סוף הגעתי לארץ שלי.**

© כל הזכויות שמורות
 לאגף לחינוך מבוטרים, משרד החינוך והתרבות
 הוצאה לאור: מחלקת הפיוסומוס,
 משרד החינוך והתרבות
 עיצוב: לילי שר
 סדרצילום: כסמית